

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND TEHNICA DE REALIZARE ȘI STAREA DE CONSERVARE A PICTURILOR MURALE DE LA MORMÂNTUL HIPOGEU ROMAN „CU BANCHET” DIN TOMIS - CONSTANȚA*

Romeo Gheorghiu**

Keywords: discovery, protection, Roman hypogeum, mural paintings, painting techniques, microclimate, deterioration, *in situ* conservation, compatibility, preventive conservation.

Abstract: One of the cases in which the application of the basic principles of *in situ* conservation and restoration was tried is the hypogeum-tomb with mural painting in Tomis - Constanța. It was discovered in 1988 in the north-western area of the ancient city of Tomis. The archaeologists set its construction and usage between the Roman and Byzantine period, starting with the 4th century. The hypogeum in Constanța preserves its original mural painting almost entirely. It has a coherent iconographic program, with significant stylistic marks, which demonstrates its origin as a Roman paleochristian tomb. The iconography is spectacular due to the scene on the western wall, opposite the entrance, which illustrates a ritual feast. The paintings of Roman hypogea built between the 3th-6th centuries and found in Dobrogea at Ostrov, Silistra and Mangalia, along with the three in Constanța, are provincial variations of the Roman classic technique, similar to the paintings from other hypogea and catacombs from the same period but located in other areas. *In situ* observations, the close study of the surfaces and the previous chemical analysis bring new information about the painting techniques of the mural paintings inside the hypogeum at Constanța. Analyzing its passage through time and its state of conservation one can notice the fact that its microclimate was relatively stable, as a consequence of the fact that the space was unused for a long period and also of the surroundings that consisted of clay soil. Through the accidental discovery of the hypogeum some damage was made to the superior part of the vault. After its discovery (another period of its passage through time), a temporary protection building was constructed. *In situ* emergency interventions of conservation were minimal and aimed the compatibility of the materials used and the resistance at the active degradation factors. After these emergency interventions, carried out until the year 1995, other projects of general protection of the hypogeum or conservation operations could not be realized, even if as a consequence to the analysis carried out several solutions of general protection and preventive conservation are being considered. As a conclusion to all these technical, methodological and strategic specifications, one could say that long term conservation should be focused on the fight against the causes of the deterioration, rather than “fixing” its effects.

Cuvinte cheie: descoperire, protecție, hipogeu roman, pictură murală, tehnici ale picturii, microclimat, deteriorare, conservare *in situ*, compatibilitate, conservare preventivă.

Rezumat: Unul dintre cazurile în care s-a încercat aplicarea principiilor de bază ale conservării și restaurării *in situ* este cel al mormântului de tip hipogeu cu pictură murală din Tomis - Constanța.

A fost descoperit în anul 1988, în zona de nord-est a anticei cetăți a Tomisului. Inventarul găsit a ajutat la datarea sa, arheologii plasând construirea și apoi funcționarea sa la trecerea dintre perioada romană și romano-bizantină, începând cu secolul al IV-lea p. Chr. Hipogeuul de la Constanța prezintă o pictură murală păstrată aproape integral. Are un program iconografic coerent, cu repere stilistice semnificative, care a permis lansarea ipotezei că este un mormânt roman paleocreștin. Iconografia impresionează prin scena de pe peretele vestic, opus intrării, care ilustrează un banchet ritual. Picturile hipogeele romane, datate în perioada secolelor IV-VI p. Chr. aflate în zona Dobrogei la Ostrov, Silistra și Mangalia, alături de cele trei cunoscute în Constanța sunt variante provinciale ale tehnicii romane clasice, asemănătoare cu picturile din hipogeele și catacombele din aceeași perioadă de sinteză, situate în alte zone.

Observațiile *in situ*, studiul atent al suprafețelor și analizele chimice de laborator realizate anterior aduc informații inedite privind particularitățile tehnice de execuție ale picturilor murale din interiorul hipogeuului.

Analizând trecerea sa prin timp și starea de conservare se poate remarca faptul că a beneficiat de o relativă stabilitate a microclimatului, datorită nefolosirii spațiului și acoperirii sale într-un sol argilos. Prin descoperirea accidentală a hipogeuului s-au adus unele traume, creându-se lacune în partea superioară a bolții. După descoperire (o altă perioadă a trecerii sale prin timp) a beneficiat de o clădire provizorie de protecție care există și astăzi.

Intervențiile urgente de conservare *in situ* inițiate după descoperire au fost minime, urmărindu-se compatibilitatea și rezistența la factorii de degradare activi a materialelor folosite și punându-se accentul pe conservare. După aceste ultime intervenții cu caracter de urgență, realizate până în anul 1995, nu s-au putut materializa proiectele de protecție generală necesare, nici alte operațiuni de conservare la nivelul arhitecturii hipogeuului și a picturilor sale murale. În urma observațiilor *in situ* și a analizelor realizate anterior, prin observarea periodică a cauzelor de degradare și a stării de conservare actuale, prin compararea cu alte cazuri care au probleme asemănătoare, se iau în discuție câteva posibilități de protecție generală și de conservare preventivă.

În concluzia acestor precizări de ordin tehnic, metodologic și strategic se poate spune că direcția conservării, de lungă durată în acest caz, trebuie să fie concentrată cu prioritate asupra luptei împotriva cauzelor deteriorării și mai puțin asupra „reparării” efectelor ei.

* Comunicare susținută în cadrul simpozionului *Arhitectură. Restaurare. Arheologie* în anul 2009 (ARA/10).

** Romeo Gheorghiu: Universitatea Națională de Arte, București.